

Montaż materiału filmowego

WIEDZA W PIGUŁCE

Montaż to proces cięcia i łączenia kawałków taśmy filmowej na stole montażowym lub dysku komputera, umożliwiający porządkowanie materiału zgodnie z założeniami scenopisu. Jest on niezwykle bogaty, ponieważ na planie filmowym nie odbywa się inscenizacja ciągła (jak w teatrze). Kolejne sceny, a nawet ujęcia są zwykle nagrywane w kolejności odbiegającej od oglądanej później na ekranie. Co więcej, kręcone są one w co najmniej kilku dublach i ustawieniach kamery. W niezmontowanym materiale tkwi potencjalnie nieskończona liczba filmów, zróżnicowanych pod względem tematycznym oraz estetycznym.

Montaż to coś więcej niż tylko „lepienie taśmy filmowej”, ponieważ organizuje on całą strukturę narracyjną i rytmiczną filmu. Jest to decydujący etap realizacji filmu, stanowiący istotę procesu kinematograficznego, rozumianego jako opowiadanie za pomocą ruchomych obrazów. Musimy jednak pamiętać, że istotne są również mniej oczywiste i mniej jawne powiązania, które odsyłają nas nie tylko do poziomu fabularnego, ale też do symbolicznej i emocjonalnej wymowy filmu i wymagają interpretacji uwzględniającej często złożony kontekst. Gdy przystępujemy do analizy filmu pod kątem struktur montażowych, powinniśmy odpowiedzieć sobie na kilka podstawowych pytań:

- Z jakim montażem mamy do czynienia – dynamicznym czy statycznym?
- Jakiej długości ujęcia dominują?
- Czy dostrzegamy wyraźne i czytelne powiązania między kolejnymi ujęciami?
- Jaki wpływ ma montaż na nasze rozumienie sceny, a jaki na towarzyszące nam emocje?

Oprócz montażu konwencjonalnego stosowany jest również montaż wewnątrzujęciowy zwany również montażem wewnątrzkadrowym. Cała scena sfilmowana jest w jednym ujęciu, bez żadnych cięć montażowych. Ciężar narracyjny spoczywa na pracy kamery lub na odpowiedniej inscenizacji. Często stosuje się inscenizację wieloplanową, z dużą głębią ostrości, by podkreślić relacje (fabularne lub emocjonalne) zachodzące pomiędzy tym, co dzieje się na pierwszym planie, a tym, co dzieje się w głębi kadru.

POMYŚL NA LEKCJĘ

Czym jest montaż konwencjonalny, a czym wewnątrzkadrowy? Jakie efekty można uzyskać, odpowiednio łącząc ze sobą kawałki taśmy na stole montażowym? Jak analizować filmy pod kątem struktur montażowych? Na te i inne pytania otrzymają odpowiedzi uczestnicy i uczestniczki zajęć „Montaż materiału filmowego”.

Cele operacyjne

Uczestnicy i uczestniczki:

- wiedzą, co to jest montaż konwencjonalny i wewnątrzujęciowy;
- potrafią przeprowadzić analizę filmu pod kątem jego struktur montażowych;
- potrafią wymienić efekty, jakie można uzyskać przy montażu materiału filmowego.

Przebieg zajęć

1.

Czas: 5 min
Forma: rozmowa
Pomoce: tablica, kreda lub marker

Odstoń zapisaną wcześniej na tablicy definicję („proces cięcia i łączenia kawałków taśmy filmowej, umożliwiający porządkowanie materiału zgodnie z założeniami scenopisu”). Zapytaj uczestników i uczestniczki, do jakiego pojęcia się ona odnosi. Potwierdź, gdy padnie odpowiedź, że chodzi o montaż materiału filmowego. Powiedz, że będzie on tematem dzisiejszych zajęć.

2.

Czas: 10 min
Forma: praca w grupach
Pomoce: tablica, kreda lub marker,
Zakreślanka_instrukcja dla prowadzącego, długopisy

Zapisz na tablicy pojęcie „efekty stosowane w montażu” i narysuj trzy odchodzące od niego strzałki. Podziel uczestników i uczestniczki na trzy grupy. Każdej z nich wręcz zakreślankę zawierającą jeden lub dwa efekty, jakie można uzyskać za pomocą montażu materiału filmowego (**Zakreślanka_instrukcja dla prowadzącego**). Poproś o rozszyfrowanie i podanie wszystkich efektów. Odpowiedzi zapisz na tablicy w miejscu strzałek.

3.

Czas: 15 min
Forma: praca indywidualna
Pomoce: Analiza filmu pod kątem struktur montażowych_materiał pomocniczy, fragment filmu „Pasażerka” z roku 1961/63 w reżyserii Andrzeja Munka, laptop, rzutnik, długopisy

Wręcz uczestnikom i uczestniczkom listę pytań, jakie powinniśmy sobie zadać, analizując obraz filmowy pod kątem struktur montażowych (**Analiza filmu pod kątem struktur montażowych_materiał pomocniczy**). Odtwórz fragment filmu „Pasażerka” z roku 1961/63 w reżyserii Andrzeja Munka (04 MIN. 42 SEK. – 05 MIN. 22 SEK). Poproś uczestników i uczestniczki, aby spróbowali odpowiedzieć na pytania z listy. Zaprosz chętne osoby do prezentacji efektów swojej pracy.

4.

Czas: 15 min
Forma: praca indywidualna, rozmowa
Pomoce: fragment filmu „Popiół i diament” z roku 1958 w reżyserii Andrzeja Wajdy, Popiół i diament – trzy plany_materiał pomocniczy, laptop, rzutnik

Zapowiedz, że za chwilę obejrzyjecie fragment filmu „Popiół i diament” z roku 1958 w reżyserii Andrzeja Wajdy (16 MIN. 30 SEK. – 17 MIN. 45 SEK.). Powiedz, że mamy w nim do czynienia z montażem wewnątrzjęciowym (wewnątrzkadrowym); czyli takim, gdzie dana scena filmowana jest w jednym ujęciu. Nie mamy żadnych cięć montażowych, co wymaga zaplanowania całej sceny, wszystkich ruchów postaci, precyzji operatorskiej, jak i skupienia uwagi widza. Oznacza to, że oglądając taką scenę musimy jednocześnie koncentrować się na akcji rozgrywającej się na kilku planach – dokładnie trzech w przypadku zapowiadanego fragmentu filmu. Poproś uczestników i uczestniczki, aby spróbowali powiedzieć, jakie to trzy plany (**Popiół i diament – trzy plany_materiał pomocniczy**). Odtwórz fragment filmu. Następnie zbierz odpowiedzi uczestników i uczestniczek. Na koniec podaj prawidłowe rozwiązanie zadania.

Podsumuj lekcję, mówiąc, że dziś uczestnicy i uczestniczki dowiedzieli się, czym jest konwencjonalny i wewnątrzjęciowy montaż materiału filmowego, jakie efekty można dzięki nim uzyskać; a także, jaki mają one wpływ na strukturę oraz ostateczny odbiór obrazu filmowego przez widzów.

Ewaluacja

Czy po przeprowadzeniu zajęć ich uczestnicy i uczestniczki:

- wiedzą, co to jest montaż konwencjonalny i wewnątrzjęciowy?
- potrafią przeprowadzić analizę filmu pod kątem jego struktur montażowych?
- potrafią wymienić efekty, jakie można uzyskać przy montażu materiału?

Opcje dodatkowe

Jeśli masz więcej czasu, przeczytaj uczestnikom i uczestniczkom poniższe zdanie: „Tym, co łączyło niemal wszystkich twórców i teoretyków filmu, było przekonanie, że montaż jest decydującym etapem realizacji filmu; że stanowi wręcz istotę procesu kinematograficznego, rozumianego jako opowiadanie za pomocą ruchomych obrazów, a nie sama rejestracja wycinka rzeczywistości na taśmie filmowej” – dr hab. Wojciech Michera [cytat z materiałów do kursu „Film, jako opowieść” realizowanego przez Uniwersytet Warszawski].

Poproś uczestników i uczestniczki, żeby spróbowali odpowiedzieć na pytanie, dlaczego zarówno twórcy, jak i teoretycy filmu nadali montażowi tak ważną, właściwie fundamentalną rolę w procesie powstawania obrazu filmowego. Odpowiedzi zapisz na tablicy. Możesz także zadać powyższe pytanie problemowe jako zadanie domowe, prosząc, by uczestnicy i uczestniczki rozważyli swoją odpowiedź (a więc swoją hipotezę) i podali w krótkiej rozprawce argumenty, które by ją potwierdziły.

MATERIAŁY

- Zakreślanka_instrukcja dla prowadzącego
- Analiza filmu pod kątem struktur montażowych_materiał pomocniczy
- Popiół i diament – trzy plany_materiał pomocniczy

ZADANIE DLA UCZNIA

Quiz można wykorzystać jako ewaluację na końcu zajęć.

Zadanie 1.

Prawda czy fałsz?

- Montaż to proces cięcia i wyrzucania kawałków taśmy filmowej. [rozwiązanie: fałsz] [Prawda/Fałsz]
- Montaż pozwala na dowolne łączenie scen i stosowanie różnych efektów wizualnych m.in. przenikania, nakładania obrazu czy znikania obiektów z kadru. [rozwiązanie: prawda] [Prawda/Fałsz]
- Montaż wewnątrzjęciowy to inaczej montaż wewnątrzkadrowy. [rozwiązanie: prawda] [Prawda/Fałsz]
- Przy montażu wewnątrzjęciowym cała scena filmowana jest w kilku ujęciach, przy zastosowaniu wielu cięć montażowych. [rozwiązanie: fałsz] [Prawda/Fałsz]
- Gdy analizujemy film pod kątem struktur montażowych, musimy sobie odpowiedzieć m.in. na pytanie, jakiej długości ujęcia w nim dominują. [rozwiązanie: prawda] [Prawda/Fałsz]

SŁOWNICZEK

- **montaż (konwencjonalny):**
- **montaż wewnątrzjęciowy (wewnątrzkadrowy):**
- **plan filmowy:**

CZYTELNIA

- Karel Reisz, Gavin Millar, Thorold Dickinson, Technika montażu filmowego. Wydawnictwo Wojciech Marzec, Warszawa 2014.
- Agencja Wydarzeń Artystycznych Pro Cinema – Kino Charlie [on-line], edukacja filmowa.eu [dostęp: 3.11.2014], Dostępny w Internecie: <http://www.edukacja filmowa.eu/tekst.php?id=49>.

Tekst: Eliza Hetkowska, scenariusz: Anna Walczak, konsultacja merytoryczna: Wojciech Michera. Materiał pochodzi z serwisu edukacjamedialna.edu.pl prowadzonego przez Fundację Nowoczesna Polska.

Udostępniono na licencji [Creative Commons Uznanie autorstwa – Na tych samych warunkach 3.0](https://creativecommons.org/licenses/by/3.0/).

Źródło: <http://edukacjamedialna.edu.pl/lekcje/montaz-materialu-filmowego/>.

Publikacja przygotowana w ramach współpracy z Centrum Otwartej i Multimedialnej Edukacji Uniwersytetu Warszawskiego na podstawie kursu "Film jako opowieść".